

FEATURES OF TRANSLATION OF UKRAINIAN
SERVICE PARTS OF SPEECH INTO ENGLISH

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ УКРАЇНСЬКИХ
СЛУЖБОВИХ ЧАСТИН МОВИ АНГЛІЙСЬКОЮ

Olena Panchenko¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-051-3-6>

Abstract. In the system of parts of speech functional words are important, because they serve as indicators of different relationships between words (prepositions), between words and sentences (conjunctions) or provide new words and sentence emotional shades (particles). Prepositions are function words that precede a noun or a word that replaces it, contributing to their joining phrases and sentences. Particles are functional words that are used to provide individual words or sentences more expressive and emotional connotations or creation morphological forms and new words. Conjunction is the functional part of speech that combines parts of a sentence or the sentence, expresses the semantic relations between homogeneous sentence members or parts of a complex sentence. The aim of this work is the analysis of Ukrainian functional parts of speech translation into English means. In order to illustrate translation of Ukrainian functional parts of speech in the artwork we've chosen a story written by V. Stefanyk «The stone cross» and its translation by A. Bilenko. This story is full of properly Ukrainian lexicon and complicated by using of Galytsky dialect. Researching the concept of functional parts of speech in modern linguistics, and the Ukrainian prepositions, particles and conjunctions dictionary translation, analysis of the Ukrainian functional words translation in the artwork allows doing the following conclusions. It was set that preposition is unchangeable functional word that indicates syntactic subordination of noun (or its equivalent) to other words in the sentence or word-combination; not lexical but grammatical meaning is typical for preposition; the particle as a function word does not fulfill the nominative function, cannot be an independent

¹ Doctor of Science (Philology), Full Professor,
Oles Honchar Dnipro National University, Ukraine

member of sentences, but plays an important role in the communication process, because it provides new emotionally-expressive and semantic nuances to speech; conjunction is a word which connects two words or clauses or sentences and shows the relation between them. The study of Ukrainian functional parts of speech dictionary translation in English found that a large number of Ukrainian functional words have their equivalents in English. Particles often translated by adverbs or adjectives, prepositions and conjunctions – by their English equivalents.

1. Вступ

У системі частин мови важливу роль відіграють службові слова, адже саме вони слугують показниками різних відношень між словами (прийменники), між словами і реченнями (сполучники) або ж надають словам і реченням нових емоційних забарвлень (частки). Прийменники – це службові слова, які передують іменнику або слову, що його заміняє, сприяючи його входженню до словосполучення та речення. Значення прийменника – це типові, часто повторювані відношення між предметами та явищами, тобто просторові, часові, причинні, об'єктні, мети тощо. Прийменники займають особливе місце у системі мов, оскільки вони виступають одним з найбільш розповсюджених видів граматичних засобів. Саме тому вивчення прийменників є надзвичайно важливим, оскільки вони широко використовуються для передачі відношень між об'єктами та для побудови речень [6].

Сполучник – це службова частина мови, яка поєднує частини речення чи члени речення, виражає смислові відношення між однорідними членами речення або частинами складного речення. Сполучники не мають лексичного значення, вони не є членами речення [5].

Частка – це службова частина мови, що вживається для надання окремим словам чи реченням додаткових емоційно-експресивних та смислових відтінків або для творення морфологічних форм та нових слів. На відміну від прийменників та сполучників, які виконують роль єднального елемента у словосполученнях чи реченнях, частки мають лише виключно смислову функцію. Ця функція також включає відтворення певних почуттів, емоцій, посилення дії, стану, ознаки, підкреслення змістових центрів у висловлюваннях тощо. Частки також відіграють дуже важливу роль у системі літературної мови, оскільки саме

вони надають мовленню виразного національного колориту, допомагають відтінювати індивідуальне мовлення, засвідчують самобутній характер певної мови [4]. Здатність передавати приховану семантику, зрозумілу для всіх носіїв мови і важкодоступну для іноземців є важливою особливістю часток. Більше того, значення частки повністю залежить від контексту і може бути проаналізовано лише в складі певного висловлювання. Саме тому переклад часток іншою мовою є надзвичайно складним.

Актуальність дослідження перекладу українських службових частин мови англійською мовою зумовлена труднощами у відтворенні функційної семантики службових слів у передачі іншою мовою. Взагалі проблема дослідження перекладу службових частин мови наразі належить до мало розроблених. Тож метою роботи є аналіз перекладу українських службових частин мови (прийменників, сполучників, часток) англійською мовою на матеріалі художнього тексту. Матеріалом дослідження послуговували текст новели Василя Стефаника «Камінний хрест» [1] та його переклад, виконаний Анатолієм Біленком [7].

2. Сутність службових частин мови

Увесь словниковий склад української мови, як саме всіх індоєвропейських мов, розчленовується на певні лексико-граматичні класи, що називають частинами мови. Існування таких класів не викликає сумніву ні в кого з лінгвістів, хоча трактування їх неоднакове у різних науковців. Принципи класифікації словника розроблялися протягом тривалого часу. Цій події передував довговічний період накопичення і узагальнення фактів.

Майже всі сучасні граматичні концепції частин мови беруть свій початок від античної (давньогрецької). Частини мови – калька з давньогрецького «*mere tu logu*» чи безпосередньо латинського «*partes orationis*», де «*partes*» – «частини», а «*oratio*» – «мовлення, висловлювання, речення». Частинами мови спочатку називали ті граматичні явища, які тепер називають членами речення. Лише згодом цей вираз набув сучасного термінологічного значення, хоч ще довго частини мови ототожнювали з членами речення. Уперше частини мови були виділено давньоіндійськими граматистами Яска і Паніні (V ст. до н.е.), які розрізняли в санскриті такі частини мови, як ім'я, дієслово, при-

йменник, сполучник і частку. Однак давньоіндійська теорія не була відомою в Європі.

Європейська теорія частин мови бере початок від Аристотеля (IV ст. до н.е.), який увиразнив чотири частини мови: ім'я, дієслово, член (артикуль) і сполучник. Остаточоно вчення про частини мови сформувалося в александрійській школі (II ст. до н.е.). Аристарх Самофракійський і його учень Діонісій Фракійський уперше виділили вісім частин мови: ім'я, дієслово, прислівник, артикуль, займенник, прийменник, дієприкметник, сполучник. Прикметник був об'єднаний з іменником в одній граматичній категорії, бо в давньогрецькій мові вони мали спільну систему відмінювання. В основу класифікації слів за частинами мови було покладено два принципи: морфологічний («Ім'я є відмінюваною частиною мови, ...») і семантичний («що означає тіло або річ»). Ця система частин мови була запозичена римськими вченими, які внесли до неї незначні зміни: з числа частин мови було усунено артикуль, якого немає в латинській мові, а додано вигук. Пізніше ця класифікація поширилася на всі європейські, а згодом і на інші мови [3].

Частинами мови називають слова, що виділяють у деякі класи за формою, значенням і функцією. Особлива роль у цьому визначенні відводиться формі, тобто наявності різноманітних флексій. У флективних мовах, що мають форму, слово у реченні видозмінюється. Морфологія залишається однією із головних складових частин граматик західних мов. При читанні хрестоматій англійською і тим більш російською чи французькою відсутня необхідність звертатись до словника для того, щоб дізнатись, до якої ж частини мови належить те чи те слово, адже зміни іменників, дієслів, прикметників у цих мовах різняться формою. Існує й інше визначення: частинами мови називають слова, об'єднані у деякі класи за значенням та їхньою функцією у реченні. У цьому випадку поняття форми відкидається, і йдеться лише про значення та функцію.

Тож ми називаємо частинами мови великі групи слів, що характеризуються спільністю їх лексичних та граматичних властивостей. У сучасній лінгвістиці існує поділ частин мови на самостійні (іменник, прикметник, числівник, займенник, дієслово і прислівник) та службові (прийменник, сполучник, частка й артикуль). Осібно виділяють вигуки, які не можуть бути членами речення, але можуть самі утворювати речення. Принципові розбіжності щодо частин мови виявляються

у критеріях їх класифікації. Склад частин мови та їх ієрархія нерідко зумовлюються прийнятими дослідником критеріями, зокрема відмінностями у виборі критеріїв. Мовознавці дійшли висновку, що неможливо побудувати однакову для всіх мов систему частин мови, бо в кожній мові є багато своєрідного в членуванні слів на частини мови. По-перше, не в усіх мовах є одні й ті самі частини мови, по-друге, у різних мовах є суттєві відмінності в характерних ознаках однієї й тієї ж частини мови. Ускладнюють класифікацію слів за частинами мови і явища переходу слів із однієї частини мови в іншу, що свідчить про існування більш-менш стабільних проміжних ланок між частинами мови.

Службові слова (частини мови) – несамостійні слова, які виражають семантико-синтаксичні відношення між словами, реченнями, різні відтінки суб'єктивної модальності. Вони не виконують номінативної функції, не мають морфологічних категорій, не бувають самостійними членами речення та словами-реченнями. Вони незмінювані й здебільшого не мають власного словесного наголосу [2, с. 28].

Художній переклад – особливий вид перекладу, який має справу не з комунікативною функцією мови, а з її естетичною функцією, оскільки слово виступає як «першоелемент» літератури. Це вимагає від перекладача особливої ретельності та ерудованості. Проблема перекладу викликана складністю природи самої мови і складним завданням розуміння її суті. У художньому перекладі велике значення набуває перенесення у іншу мову індивідуального контексту чи форми, функції яких є основою художнього змісту. Саме тому при вивченні особливостей перекладу українських службових частин мови англійською мовою дуже важливо дослідити цю проблему із точки зору художнього перекладу. Для наочної ілюстрації нами було обрано психологічну новелу Василя Стефаника «Камінний хрест» та її переклад англійською мовою, виконаний Анатолієм Біленком. Мова цього твору насичена словами галицького діалекту, суто «українськими» вигуками та фразеологічними зворотами, що робить наше дослідження ще цікавішим та складнішим.

3. Переклад прийменників у художньому творі

Розглянемо особливості деяких найпоширеніших прийменників. Так, поширений у тексті прийменник *у* в більшості випадків вказує на напрям руху, його перекладають англійським прийменником *to*:

He raz rankom, iще перед сходом сонця, їхав Іван у поле пільною до-ріжкою – Often in the morning, still before sunrise, Ivan drove to his field down the dusty road; Мовчи, не хлинай, бо ти сиві кіски зараз обмичу, та й нидеш у ту Гамеріку, як жирівка – Better hold your peace and stop sobbing, or els eI'll pluck out your gray braidies right now and you'll go to that America like a cropped Jewess.

Зустрічаються також випадки перекладу прийменниками in (into) та on: *Коня запрягав у підруку, сам себе в борозну – The horse he hitched on the nighside, and himself on the right; От перевернеси десь у окоп та й пси розтегнуть, а нас поженуть дали і нідвестися не дадуть – Why she'll tumble into a ditch somewhere, and the dogs will tear her to pieces, while we'll be driven on, without even a chance to look back; Може, тебе кинуть у море, що я не буду видіти, а може, мене кинуть – Maybe you'll be buried in the sea without me being around, or the other way.*

У наступному прикладі прийменник у вживається для позначення приналежності. Анатолій Біленко у своєму варіанті перекладу пропонує повну трансформацію речення, у результаті якої прийменник зникає за своєї непотрібності: *Гостей у Івана повна хата, газди і газдині – Ivan's guests had filled his entire house.* Вважаємо такий переклад з вилученням цілком правильним. Взагалі, англійській мові для вираження приналежності вживається дієслово to have, і якби ми хотіли робити дослівний переклад, то використали б саме його: *Ivan has a house full of guests.*

Досить цікавий для аналізу переклад прийменника у в такому реченні: *Мав у поясі хибу, бо все ходив схилений... – His loins were taimed, because he always walked stooped...* Тут має місце заміна прийменника місця пасивним станом дієслова, що у цьому випадку є більш характерним для англійської мови. Перекладач підкреслює ваду героя, як це є в оригіналі твору, але адаптує речення для сприйняття англословним читачем.

Прийменник на у різних його значеннях трапляється у творі частіше за всі інші. Коли він вказує на напрям дії, його перекладено переважно синонімічним англійським прийменником on або at: *На коня мав ремінну шлею і нашильник, ана себе Іван накладав малу мотузяну шлею – On the horse he put a breast collar and neckstrap of leather, and on himself a breast collar of rope; А на горі такий вітерець дунув на мене, але такий легенький, що аж! – Up there, breeze blew at me, but it was*

a faint breeze really!; A дивить-ко си на ту стару скрипку, та пускати її на гундель? – Now look at my old fiddle of a wife, can you imagine her being put on sale?. Анатолій Біленко у своєму перекладі використав також досить нетиповий варіант перекладу прийменником *of*: *Дивюси на вас, та й ми, як якийсь казав, молоді літа нагадуються – The sight of you, as they say, makes mere call my younger days.*

Коли йдеться про позначення місця дії, то прийменник *на* перекладений синонімічним англійським прийменником *on*: *На тім горбі копали жінки пісок... – On that hump women had once dug for sand...; I натягав шкіру на жінчиній руці і показував людям – He stretched the skin on his wife's hand, and showed it to his guests.* Нам зустрівся лише один випадок перекладу такого прийменника англійським прийменником *at*: *Та й хіба ще то, що Іван ніколи не їв коло стола. Все на лаві – Also, Ivan never ate at the table, always preferring to take his meals at a bench.* Цим самим англійським еквівалентом але вже під час позначення часу дії прийменник *на* перекладений і в реченні *Ще Івана знали у селі з того, що до церкви ходив лиш раз у рік, на Великдень – In the village, Ivan was also known for attending church only once a year, at Easter.*

У двох реченнях прийменник *на* перекладений англійським прийменником *for*: *Та тут поредні риби нема що на один зуб узети – A desent fish won't have enough for one bite of you; Та би-м просив вас, аби-сте за нас наймили служебку та й аби-сте си так, як сьогодні, зійшли на обідець та віказали очинаш за нас – So I'd like to ask you'd have a divine service arranged for us and then get to get her for a little dinner like you today and say the Lord's Prayer for us.* У цих випадках контекст висловлюваного вимагає використання у перекладі самих цих прийменників.

Прийменник *за* у більшості випадків перекладено прийменником *for*, який, за словником, з-поміж інших має те ж саме значення: *А за контентуйте ж си, газди, та й вібачейте за рещту – So help yourselves, friends, and firlgive me for the rest; Декую вам за це слово, але его не приймаю – I thank you for these words, but I can't accept them.* Прийменник *за*, коли йдеться про місце знаходження, перекладений англійським прийменником *behind*: *Придорожнє зілля і бадилля гойда-лося, вихолітувалося на всі боки за возом і скидало росу на ті сліди – The grass and weeds along the roadsides wayed in all directions behind the wagon, spraying these tracks with dew.* У наступному реченні відбу-

вається трансформація, у результаті якої прийменник *за* замінюється сталим словосполученням: *Бішли в долину і лишали за собою сліди коліс, конун і широчезних н'ят Іванових – Whenever they went downhill, they broke in to a trot, leaving in their wake the tracks of wheels, hooves, and Ivan's immensely broad heels.* Фактично в обох реченнях прийменник *за* несе інформацію про місце знаходження, проте якщо у першому існувала можливість перекладу синонімічним прийменником, то у другому, для точної передачі змісту тексту, необхідно було здійснити переклад за допомогою сталого виразу *in their wake*. У наступному реченні А. Біленко перекладає прийменник *за* англійською часткою **just**: *А підить же, як мене за мінуту в попереці зачело ножами шпикати – гадав-сми, що минуси! – Imagine, just a minute later I felt as if knives were slashing my loins – I thought it would be the end of me!* Використання частки для перекладу у цьому випадку є досить незвичним, адже ця частина мови завжди додає висловлюванню якогось додаткового емоційного відтінку. Проте, враховуючи усі особливості та колорит української мови у цьому творі, а саме яскравий гуцульський діалект, вважаємо, що перекладач за рахунок використання частки компенсує брак емоційності в англійському варіанті тексту. Цікавим також є випадок перекладу цього прийменника дієсловом: *А може як нам дорогу покажете, та й усі за вами підемо – Maybe after you'll show us the way, we all will follow you.* Цей прийом перекладу, на нашу думку, використаний для спрощення сприйняття та уникнення словесного нагромадження, адже в англійській мові дієслово *to follow* означає слідувати за кимось/чимось.

Прийменник *під* вживається для того, щоб вказати на місце дії і у більшості випадків перекладений відповідником в англійській мові прийменником *under*: *Шлеї не мав на собі, лише йшов з правого боку і тримав дишель як би під пахою – He did not wear a breast collar, and walked on the right side, holding the wagons haft under his arm, as it were; Не знаю і як, і коли вчинив-єм си під грушков з воловодом – I don't know how but one day I found myself under a pear tree with a rope; У наступному реченні прийменник *під* також вказує на місце, проте не в прямому значенні (знизу), а маючи на увазі близькість (перебування біля чого-небудь), тому він перекладається вже іншим прийменником *by*: *За годинку вже-м сидів під хрестом – Within an hour I was sitting**

by the cross. Також у цьому тексті має місце переклад прийменника **nid** англійським прийменником *into* у значенні напрямку руху: *I zivav vin jarami ta печерами nid небеса, як страшний велетень – Now it yawned into the sky in the form of gullies and caves like horrible giant*.

Прийменник *з (із)* Біленко перекладає англійським прийменником *from*: *То як тягнули снопи з поля або гній у поле, то однако і на коні, і на Івані жили виступали – Whenever the team hauled sheaves from the field or manure the way back the veins on both Ivan and the horse bulged prominently*; Трапляється також варіант перекладу прийменниками *out of*, який підкреслює, що дія відбувається ніби з середини: *То я тебе викоринював на старість із твоєї хати? – Is it me who's chucking you out of your home at this age?* У наступному реченні прийменник *з* перекладається прийменником *of*: *Ви старому не дивуйтеси та не смійтеси з діда – Don't be surprised and don't make fun of an old man*. У цьому випадку такого перекладу вимагає контекст, адже дієслово *to make fun* вимагає саме прийменника *of*.

Прийменник **до**, хоч і зустрічається у творі досить часто, у всіх випадках вказує на напрям дії/руху та перекладений англійським відповідником *to*: *Але Іван здавна привик до таких сміхованців і спокійно тягнув бодяк дальше – But Ivan had long since become used to such wags, and quietly continued removing the thistle*; *Іван спродав усе, що мав, бо сини з жінкою наважилися до Канади... – He sold all he could call his own, because his sons and wife had made up their minds to go to Canada*.

Наступним аналізуємо прийменник **но**, який хоч і трапляється у творі рідше за інші, проте має різноманітні варіанти перекладу. У випадках, коли він одначає рух уздовж чогось, його перекладають прийменником *across*: *Не хотіла-с ти на цю Канаду, то підемо світами і розвиемоси на старість, як лист но полі – You were against going to Canada, but now we'll be knocking the world and drifting like leaves across a field in our old age*. Має місце також варіант перекладу прийменника *no* із подібним значенням англійським прийменником *in*: *Качев-єм си но соломі, як велика худобина – Roll in the straw like cattle*. Ці розбіжності у перекладі викликані граматичними й стилістичними особливостями двох мов. У випадку, коли прийменник *no* означає напрям руху, спостерігаємо його переклад прийменником *down*: *Одна сльоза котилася но лиці, як перла по скалі – A tear rolled down his face, like pearl down a cliff*.

Аналіз перекладу українських прийменників англійською мовою у художньому творі дає змогу зробити висновок, що майже всі з них мають свої відповідники, проте передбачити, або ж систематизувати переклад досить складно, адже і в українській і в англійській мові існують слова, що вимагають використання певного відмінка, прийменника тощо.

4. Переклад часток у художньому творі

Частка є цікавим об'єктом для дослідження її художнього перекладу, адже вона несе емоційне забарвлення, яке є досить складним для перекладу. Обмежувально-видільна частка **лише** (**лиш**) зустрічається у творі найчастіше, проте у всіх випадках вона перекладена англійським відповідником часткою **only**: *Як прийшов із війська додому, то не застав ні тата, ані мами, лише хатчину завалену – Back home from the army, he found both his parents dead and only a ramshackle hut to live in; Лиш один Іван узявся свою пайку копати і сіяти – It was only Ivan who took to cultivating the parcel of land.* Вважаємо такий переклад цілком прийнятним, адже за допомогою підбраного еквіваленту повністю зберігається зміст висловлення та безпосередньо видільна функція частки **лише**.

Наступною аналізуємо формотворчу частку **би** (**б**). У реченні «догори ліз кінь як по леду, а Івана як коли **би** хто буком по чолі тріснув, така велика жила напухала йому на чолі» вона слугує для творення граматичної форми умовного способу, проте у перекладі ми бачимо часткове спотворення конструкцією «it seemed», яка робить наголос не на умові, а на самому факті що героя «хто буком по чолі тріснув»: *As the horse plodded up the hill as if it were treading across ice, a vein on Ivan's forehead swelled so enormously it seemed someone had hit him over the head with a stick.* Перекладач, на відміну від В. Стефаніка, створює припущення, а не умову. У наступному прикладі речення з уживанням часткою **би** ми спостерігаємо точніший переклад за допомогою допоміжного дієслова **would**, який власне творить умовний спосіб: *Хоч би Іваниха хрестом стелилася, то не допомгло – No matter how much Ivan's wife would come down on her marrow bones to; make him spare the chicken, it was all in vain.* У деяких реченнях частка **би** набуває допустового відтінку, тому перекладається за допомогою «as if»: *Як коли*

би хотів рядном простелитися, як коли би добрими, сивими очима хотів навіки закопати в серцях гостей свою просьбу – It seemed as if he wanted to prostrate himself in his plea, and his kindly gray eyes wanted to implant his wish in the hearts of the guests for all time. Проте, якщо в оригіналі ми бачимо повтор «коли б», який вживається для підсилення емоційності висловлювання, що цілком властиво українській мові, то у перекладі він замінений сполучником «and». Тут відбувається процес адаптації тексту оригіналу під англійську мову, що у певній мірі є цілком нормальним явищем.

Частка **же (же)**, яка зазвичай виконує у реченні видільну функцію, зустрічається у новелі двічі. У реченні «*а підійть же, як мене за мину-ту в попереці зачело ножами шпикати – гадав-сми, що минуси!*» вона слугує засобом виділення наказового способу дієслова, крім того – надає висловлюванню власне українського національного колориту. У перекладі ж ми бачимо повне вилучення цієї частки, А. Біленко використовує лише умовний спосіб, аби передати головний зміст висловлювання, проте висвітлити справжній колорит української мови йому не вдається: *Imagine, just a minute later I felt as if knives were slashing my loins – I thought it would be the end of me!* Розуміємо, що в силу особливостей української та англійської мов дослівний переклад частки **ж (же)** неможливий, проте, завдяки цьому вилученню, речення дещо втрачає своє емоційне забарвлення. У другому випадку відбувається аналогічний процес – переклад лише наказового способу: *А проше, газди, а озміть же без царамонії та будьте вібачні, бо ми вже подорожні – Please, friends, help yourselves without ceremony and forgive us, 'cause we're already packed up.*

У реченні «*та й хіба ще то, що Іван ніколи не їв коло стола*» ми зустріли дві частки **хіба** та **ще**. Перекладач пропонує такий варіант: *Also, Ivan never ate at the table.* Як ми бачимо, тут відбувся процес перифразу, запитальна частка **хіба** зовсім зникає, а ціла частина речення замінена англійським відповідником частки **ще** – **also**, який у цьому випадку виконує функцію вставного слова. Ще одним прикладом речення із часткою **ще**, яка перекладена перифразом, є: *Куме Іване, дай вам боже прожити ще на цім світі, та най господь милосердний цащливо запровадить вас на місце та й допоможе ласков своєв наново газдов стати!* – *Ivan, may God prolong your life in this world, may the merciful*

Lord take you successfully to your destination, and may His grace help you become a landholder again! Вважаємо, що в цілому головна ідея речення передана вірно, перекладач лише адаптував українське речення під англійську мову.

Наступною аналізуємо обмежувально-видільну частку **уже (вже)**. У більшості випадків її перекладено відповідником **already**: *Сонечко вже над могилою, а ви ще порцію горівки зо мною не випили – The sun's over the hill **already**, and here you haven't drunk your share of horilka with me; Іван та й Михайло отак співали за молодії літа, що їх на кедровім мості здогнали, а вони **вже** не хотіли назад вернутися до них навіть у гості – Thus Ivan and Mykhailo sang about their younger years which their memories had revived in the twilight of life, while they **already** did not want to return to them even as guests.* Проте у реченні «*дядю, чуєте, то **вже** час виходити до колії, а ви розпівалиси як задобро-миру – listen, Father, it's time to go to the railroad, and here you are singing away as if you'd get a splendid treat of booze for it*» частка **вже** вживається у складі стійкого вислову і перекладена займенником та дієсловом, адже підкреслює що дія відбувається безпосередньо зараз, а не висловлює її наслідок.

Підсилювальна частка **аж** у реченні «*а на горі такий вітрець дунув на мене, але такий легонький, що аж*» перекладена прислівником **really**: *Up there, a breeze blew at me, but it was a faint breeze **really!*** Проте у другому випадку вона вживається зовсім в іншому контексті, тому вірно, на нашу думку, перекладена за допомогою **only**: ***Аж** як усі зупинилися перед хрестом, що Іван його поклав на горбі, то він трохи прочунав і показував старій хрест – **Only** when everyone had stopped opposite the cross on the hump, did Ivan recover his senses a bit.*

Підсилювальна частка **таки** зустрічається у творі один раз у реченні «*банно ми за найменшов кришків у селі, за найменшов дитинов, але за тим горбом **таки** ніколи не перебаную*», і перекладена вона сполученням **it seems**: *I yearn after the tiniest crumb in this village, the smallest child, but **it seems** I'll never stop yearning for that hump.*

Чи не найбільш поширеною серед часток як в українській, так і в англійській мовах є заперечна частка **не**. У новелі «Камінний хрест» вона також зустрічається досить часто і перекладається переважно за допомогою відповідника в англійській мові частки **no (not)**, наприклад: *А тож бог **не** гніваєси на таких, що землю на гиндель пускають –*

But isn't God wrathful at those who put the land on sale?; Ловилися за шию, цілувалися, били кулаками в груди і в стіл і такої собі своїм заржавілим голосом туги завдавали, що врешити не могли жадного слова вимовити – Their rusty voices intensified their sorrow to such an extent that in the end, they could not utter anything.

У деяких реченнях зустрічається також дуже доцільні, на нашу думку, варіанти перекладу частки **не**, у яких вона замінюється синонімічним висловом: **He** раз ранком, іще перед сходом сонця, їхав Іван у поле пільною доріжкою – **Often** in the morning, still before sunrise, Ivan drove to his field down the dusty road; **He** раз, як динка кінчилася, а я впаду на ниву та й ревно молюси до бога: господи, не покинь ні ніколи чорним кавалком хліба, а я буду все працувати, хіба бих не міг ні руков, ні ногов кинути – **Many a time**, by the end of day, I'd fall on my field and pray fervently to God: Lord, never leave me without a piece of black bread and I'll work always, save perhaps when I'll be unable to stir either hand or foot.

Зустрічається також варіант антонімічного перекладу частки **не**: Тепер нікому **не** треба землі, лиш виклів та банків – *Nowadays nobody needs the land, but only bills of exchange and banks.*

У процесі аналізу перекладу українських часток англійською мовою у художньому творі ми дійшли висновку, що деякі українські частки мають відповідники в англійській мові, проте дуже часто їх перекладають за допомогою інших частин мови, мовних засобів або ж зовсім опускаються. Це відбувається через індивідуальні синтаксичні, морфологічні та стилістичні особливості обох мов і загалом є абсолютно нормальним явищем.

5. Переклад сполучників у художньому творі

Сполучники – це службові слова, які поєднують члени речення, або ж частини складного речення, тому у творі «Камінний хрест» вони зустрічаються дуже часто. Частіше за інші вживаються такі сполучники: *і (й), але, бо, що, як*, тому саме їх обрано для ретельного аналізу перекладу англійською мовою.

Єднальний сполучник сурядності **і (й)** зустрічається у творі найчастіше, і у більшості випадків його перекладено еквівалентним сполучником англійської мови **and**: *На коня мав ремінну шлею і нашільник,*

а на себе Іван накладав малу мотузяну шлею – *On the horse he put a breast collar **and** neck strap of leather, and on himself a breast collar of rope*; Декую вам файно, газди **i** газдині, що-сте ні мали за газду, а мою за газдиню – *I thank you kindly, landholders **and** your wives, for treating me as a master and my wife as a mistress of this household.*

Досить часто також зустрічається парний сполучник **i...i**, який А. Біленко перекладає парним сполучником **both...and**: *То як тягнули снопи з поля або гній у поле, то однако **i** на коні, **i** на Івані жили виступали, однако їм обом під гору посторонки моцувалися, як струнви, **i** однако з гори волочилися по землі – *Whenever the team hauled sheaves from the field or manure the way back the veins on **both** Ivan **and** the horse bulged prominently.**

Наступним аналізуємо протиставний сполучник **але**. Логічно, що у більшості випадків А. Біленко використовує сполучник **but**: *Але Іван здавна привик до таких сміхованців і спокійно тягнув бодяк далше – **But** Ivan had long since become used to such wags, and quietly continued removing the thistle; **Але**, відай, ніколи не гримнув, бо шкодував міха, і поволі його спускав із плечей на землю – **But**, of course, he never threw it on the ground, regretting to see the sack go to waste, and so lowered it slowly from his shoulders.* Проте зустрічається два речення, де сполучник **але** зовсім вилучений: *Але хоч той горб його переломив, то політки давав добрі – **Although** the hill had broken him, it rewarded him with good harvests; Та й мені, старому, не дивуйтеси, що трохи втираю на жінку, **але** то не задурно, ой, не задурно – *And don't be surprised at this old codger for putting down his wife a bit – there's a reason for it.* Вважаємо такі вилучення доречними, адже у першому випадку сполучник **although** за своїм забарвленням повністю компенсує **але хоч**, а у другому реченні сталий вислів, що не має еквівалента в англійській мові, А. Біленко переклав описово, без сполучника.*

Досить цікавим виявився випадок, коли сполучник **але** цілком гармонічно перекладений англійським сполучником **and**: *Була-с поредна газдиня, тежко-с працювала, не гайнувала-с, **але** на старість у далеку дорогу вібралася – *She was a good mistress of my household, worked hard, didn't waste her time, **and** in her old age she takes to the road.**

Підрядний сполучник причини **бо** також має свій еквівалент в англійській мові, і перекладач вдало його використовує: *Мав у поясі*

хибу, **бо** все ходив схилений, як би два залізні краки стягали тубуб до ніг – *His loins were maimed, because he always walked stooped, as if two iron hooks were pulling his trunk to the ground*; Наишльника не помпебував, **бо** лівою рукою спирав, може, ліпше, як наишльником – *He had no need of a neckstrap, because with his left hand he could bring the horse to a halt perhaps much better than with a neck-strap*. Оскільки твір насичений розмовною лексикою, для емоційного наближення тексту перекладу до оригіналу А. Біленко активно використовує скорочену форму «**cause**»: *Озміть та вгатіть ми сокиру отут у печінки, та, може, той жовч пукне, бо не вітримаю! Maybe it'll burst my gall, 'cause I can't bear it any longer*.

Нашу увагу також привернуло речення, у якому сполучник **бо** перекладений сполучником **or**, який є розділовим та несе відтінок несумісності: *Мовчи, не хлипай, бо ти сиві кіски зараз обмичу, та й підеш у ту Гамерику, як жидівка – Better hold your peace and stop sobbing, or else I'll pluck out your gray braidies right now and you'll go to that America like a cropped Jewess*. У цьому випадку такий переклад є доречним, адже англійський сполучник **because** не несе такого «погрозливого» відтінку як український **бо**. Наступне речення є досить спірним у перекладі: *Але колись на ці землі буде покаяніє, бо нарід поріжесу! – But one of these days this land will see a reckoning, and it'll come to slaughter!* У цьому разі саме речення зазнало трансформації і дещо втратило той настрій, який задав В. Стефаник, проте запропонований варіант перекладу є найоптимальнішим для цього випадку.

Сполучник сурядності **що** перекладається лише англійським **that**: *То так він їх научував, що жадна не важилася поступити на подвір'я і порпати гній – He trained them so well that none of them dared to show up in the yard to scratch in the manure*; Блимає той камінь, мертвими блисками, відбитими від сходу і заходу сонця, і кам'яними очима своїми глядить на живу воду і сумує, що не знітить його тягар води, як знітив від віків – *The stone gleams with a dull luster from the rising and setting sun, ' and with its stony eyes it beholds the lively water and grieves that it no longer bears the burden of the water as it had for ages*. В усіх інших випадках його вилучають, або речення повністю трансформують: *Такий несій горб, що стрімголов удолину тручєє! – That darn hump keeps pushing me down head over heels!*; *Ще Івана знали в селі з того,*

що до церкви ходив лиш раз у рік, на Великдень, і що курей зіцірував – *In the village, Ivan was also known for attending church only once a year, at Easter, and for training his chickens.*

Сполучник **як** має різноманітні варіанти перекладу у художньому творі. Найчастіше він зустрічається у значенні «коли» і перекладений англійським **when (whenever)**: *То як тягнули снопи з поля або гній у поле, то однако і на коні, і на Івані жили виступали – Whenever the team hauled sheaves from the field or manure the way back the veins on both Ivan and the horse bulged prominently; Не раз, як заходяче сонце застало Івана наверху, то несло його тінь із горбом разом далеко на ниви – More than once, when the setting sun found Ivan on the hilltop, it cast his shadow, along with the hump, far over the sown fields below, where it hovered like a giant bent in the middle.* В одному реченні цей сполучник у цьому ж значенні перекладений сполучником **if**. Вважаємо такий переклад вірним, адже тут присутня інтонація умови, що робить доречним використання такого варіанту перекладу: *Як не міг бодяка витягнути, то кулаком його вгонив далі в ногу і, встаючи, казав – If he failed, he would drive the thistle deeper into the foot with his fist, and say on rising.*

Цей сполучник може виступати у якості порівняльного. У такому випадку А. Біленко використовує для свого перекладу **as** та **like**: *Згори кінь виглядав, як би Іван його повісив на шишльнику за якусь велику провину – From above, it looked as if Ivan had strung the horse by the neckstrap for some great offense; На тім горбі копали жінки пісок, і зівав він ярами та печерами під небеса, як страшний велетень – On that hump women had once dug for sand, which now yawned into the sky in the form of gullies and caves like a horrible giant.*

Завершуючи аналіз перекладу сполучників у художньому творі, висновкуємо, що, хоча сполучники української мови слугують для утворення досить великої кількості логічно-змістових зв'язків, англійською мовою їх перекладають переважно англійськими сполучниками. На відміну від інших службових слів, переклад іншими частинами мови трапляється дуже рідко. Майже у всіх випадках ми спостерігаємо використання під час перекладу встановлених словником еквівалентів.

Під час проведення дослідження, ми підраховали, яка кількість аналізованих службових слів у художньому творі перекладена словниковим варіантом і замінами. Результат можна побачити з таблиці 1:

Засоби перекладу службових частин мови

Частина мови	Проаналізовано	Перекладено словниковим варіантом	Перекладено з використанням контекстуальних замінів
Прийменник	7	85 %	15 %
Частка	7	45 %	55 %
Сполучник	5	82 %	18 %

6. Висновки

Дослідження поняття службових частин мови у сучасній лінгвістиці, розкриття значення прийменника, частки та сполучника як службових частини мови та аналіз перекладу українських службових слів англійською у художньому творі дає змогу зробити такі висновки.

Сучасні науковці наразі виділяють такі прийоми перекладу українських службових частин мови та конструкцій з ними на англійську мову: переклад безпосередньо англійськими службовими частинами мови, трансформацією речення, переклад словами інших частин мови, передача сталим словосполученням, переклад конструкцією логічної емпізи, переклад за допомогою редуплікації, описовий переклад, афіксальний переклад. У процесі дослідження словникового перекладу службових частин української мови англійською мовою дійшли висновку, що значна кількість українських службових частин мови мають свої відповідники в англійській мові. Частки найчастіше перекладаються прислівниками або прикметниками, прийменники ж та сполучники більшою мірою – англійськими еквівалентами.

Під час аналізу перекладу українських службових частин мови англійською мовою у художньому творі дійшли висновку, що через різноманітні особливості обох мов одне й те ж саме українське службове слово може бути перекладене англійською мовою по-різному, в залежності від контексту, граматичного оформлення тощо. Через свою емоційну-видільну функцію частки українською мови не завжди можуть бути у повній мірі передані засобами іншої мови. Сполучники української мови, через свою з'єднувальну функцію, найчастіше перекладаються своїми словниковими відповідниками, або ж зовсім вилучаються. Прийменники української мови не завжди перекладають їхніми англійськими відповідниками, адже англійська мова належить до аналітичних, тобто службові слова для неї є

основними показниками зв'язків між повнозначними частинами мови у словосполученнях та реченнях. Саме тому в граматиці англійської мови існує низка правил уживання прийменників, сталих словосполучень із ними, які не завжди відповідають українській.

Перспективи дослідження вбачаємо у порівнянні особливостей перекладу українських службових частин мови у художньому, науковому та офіційно-діловому стилях.

Список літератури:

1. Бібліотека української літератури. Камінний хрест. URL: <http://www.ukrlib.com.ua/books/printzip.php?id=108&bookid=1> (дата звернення: 03.10.2020).
2. Барань Є. Б. Короткий термінологічний словник. URL: www.kmf.uz.ua/hun114/images/konyvek/Barany_Erzsebet_kor_term_szl (дата звернення: 25.11.2020).
3. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства : Підручник. Київ : Академія, 2006. 368 с.
4. Мирович А. (1992). Основные функции частиц в современном русском языке. *Лексикографический сборник*. Москва, вып. V: 104–111.
5. Служебные слова в английском языке. URL: <http://stud24.ru/foreign-language/sluzhebnye-slova-v-anglijskom-yazyke/164231-479012-page2.html> (дата звернення: 28.11.2020).
6. Филипенко М. В. (2002). Проблемы описания предлогов в современных лингвистических теориях. *Исследования по семантике предлогов : Сб. статей*. Москва : Русские словари: 12–54.
7. Electronic Library of Ukrainian Literature. The stone cross. URL: <http://www.utoronto.ca/elul/English/Bilenko/Stefanyk-Stone-Cross.pdf> (дата звернення: 01.12.2020).

References:

1. Biblioteka Ukrainsoy literatury: Kamyny Khrest [Ukrainian Literature Library: Stone Cross]. URL: www.ukrlib.com.ua/books/printzip.php?id=108&bookid=1 (accessed 03.10.2020).
2. Barany E. B. Korotky Terminolohychny Slovyk [Short Terminological Dictionary]. URL: www.kmf.uz.ua/hun114/images/konyvek/Barany_Erzsebet_kor_term_szl (accessed 25.11.2020).
3. Kocherhan M. P. (2006). Vstup do movoznavstva [Introduction to Linguistics]. Manual. Kyiv: Academy: 368. (in Ukrainian)
4. Myrovych A. (1992). Osnovnye funktsii chastits v sovremennom rusском yazike. Lexkografichesky sbornik [Main functions of particles in contemporary Russian. Lexicographic collection]. Moscow, iss. V: 104–111.
5. Sluzhebnye-slova-v-anglijskom-yazyke [Functional words in English]. URL: <http://stud24.ru/foreign-language/sluzhebnye-slova-v-anglijskom-yazyke/164231-479012-page2.html> (accessed 28.11.2020).

Collective monograph

6. Filipenko M. V. (2002). Problemy opisaniya predlogov v sovremennyih lingvisticheskikh teoriyah [Problems of Prepositions Description in contemporary linguistic theories]. Issledovaniya po semantike predlogov: Sb. statey. Moscow: Russkie slovari: 2–54.

7. Electronic Library of Ukrainian Literature. The stone cross. URL: <http://www.utoronto.ca/elul/English/Bilenko/Stefanyk-Stone-Cross.pdf> (accessed 01.12.2020).